

Țăranul bănățean în literatura Banatului prin publicistica sătească

The Banatean villager in Banat literature through the country side publicistic

Gh. Rancu Bodrog,
Lugoj

Abstract

The appearance of the „literate villagers” is, for a lot of those who chose this type of writing, a particular phenomenon. This “phenomenon”, specific for Banat and not only, was studied during the time by specialists of the country side writing no matter whether articles in some newspapers of that time or even in some volumes. The writers from the Banatean village everyday life joined the other categories of anonymous creators of our villages, those who founded quires, fanfares, theater plays and that, together, contributed to the growth of a village culture intended, not only once, to be a part of the national culture.

Keywords: literates, villager, culture, Banat, writers, publicistic

Apariția „ țăranilor condeieri” constituie, pentru mulți dintre cei care s-au aplecat asupra acestui fel de scriere, un fenomen aparte. Acest „fenomen”, specific Banatului, dar nu numai, a fost studiat în timp de specialiști¹ ai scrisului sătesc fie că acesta se manifesta prin articole la

¹ **Dr. Aurel Cosma**, *Istoria presei române din Banat*, vol.I, reeditat Ed. David Press Print, Timișoara, 2012; **Ioan Mețoiu**, *10 poeți țărani*, București, 1973; **Nicolae Irimia**, *Țărani, scriitori și scriitori țărani*, Ed. TIM, Reșița, 2011; **Adrian Maniu**, *Școala artelor bănățene*, în *Luceafărul*, Timișoara, anul, I, nr. 4, aprilie 1935 în sumar articolul lui Aurel Cosma: *Literatura țărănească din Banat*; **Ruja Maria Vida**, *Petru Petrica – scriitor și publicist țăran* – lucrare de licență, 1975; **N.D. Petniceanu**, *Din istoria presei bănățene*, în revista *Vestea*, an IV, nr.9 (32), sept.2009; **Ion Albu**, *Ziarul Țăranul*, în revista *Almăjul*, dec. 2010, pag.5; **Petru Petrica**, *Amurguri de vară*, Ed. Facla, 1976; **Valeriu Leu**, *Studii și documente bănățene 2* (ediție postumă) Ed. Mirton, 2011, **Gh. Rancu Bodrog**, *Istoricul revistei Almăjul*, în revista *Almăjul*, dec. 2015; **Petru Petrica**, *Gazetele țărănești din Banat*, în revista *Orizont*, 24, nr. 10, 8 martie 1973, pag.8. **Ioan David**, *Presa românească din Banat*, Ed. David Press Print, 2012; **Gh. Rancu Bodrog**, *File din presa vremii*, în *Revista*

diferite ziare ale vremii sau încropite chiar în volume. Oamenii condeiului din viața cotidiană a satului bănățean s-au alăturat celorlalte categorii din anonimii creatori ai satelor noastre cei care au fondat coruri, fanfare, piese de teatru și care împreună au contribuit la propășirea unei culturi țărănești menită, nu o dată, să se alinieze culturii naționale.

„Spre a-i înțelege trebuie să-i iubești puțin și să te apleci cu emoție, cu dăruire, cu simpatie peste paginile lor atât de frumos caligrafiate. Mâna lor, deși bătută de coarnea plugului, asuprită și lățită de sapă și de coasă, purtând condeiul peste mii de pagini, s-a înmlădiat, iar litera lor răsare, pe albul hârtiei, rotundă, clară și precisă, dezvăluind și în acest fel pasiunea lor neostenită pentru scris....”². Păreră frumoasă despre țăranul bănățean o are și scriitorul Camil Petrescu „ Este un lucru neîndoios că dintre toți țărani români de pretutindeni, bănățenii sunt cei mai citați și mai cunoscători de carte. Aici în Banat se desfășeau cu sutele și cu miile revistele românești și broșurile diferitelor biblioteci. Dar nu numai atât. Țărănimea bănățeană dă dovadă de un extraordinar simț artistic. Nu vorbim numai de arta casnică, ci mai ales ne gândim la talentul cu care cei mai mulți dintre ei joacă piese de teatru, de ai crede de multe ori că ai în fața ta actori adevărați. Nu mai vorbim de asemenea de atâtea coruri – nu există sat fără unul sau două asemenea coruri dirijate chiar de țărani...”³. și iată că Banatul, care e „fruncea”, are nu numai compozitori țărani, dar și țărani ziariști sau țărani scriitori” conchide Camil Petrescu.

Scriitorul și publicistul Nicolae Irimia notează.” ...aceștia... după muncile nu ușoare din câmp sau din gospodării, cu fărâme de pământ sub unghii, și-au găsit vreme, mai ales în serile lungi de iarnă, să citească și să

Almăjul sept. 2011, pag.5; **Radu Ardelean**, *Istoria presei într-o scrisoare: Valeriu Braniște către Mihail Gașpar*, în *Analele Banatului*, SN, Arheologie – Istorie, XVI, 2008, pag. 279-288; **Petru Oallde**, *Geneza fenomenului cărțurilor țărani bănățeni*, în *Flamura*, 21, nr.1839, 11 oct. 1970, pag.2; **Iosif Stănilă** – *Un fenomen bănățean: țărani scriitori, țărani gazetari, țărani compozitori*, Ed. Timpul, Reșița, 1994; **Vasile Râmneanțu, Lucian Ciucurel** – *Istoricul gazetei „Cuvântul satelor” (scris de Ion Ciucurel)*, Ed. Mirton, Timișoara, 2005; **Aurel Cozma jr.** - *Publicistul plugar Ilie Crăciunel*, Revista Orizont nr. 14 (229) din 03. 08. 1972 ; **Popescu Dan**, *Din istoricul presei bănățene până la primul război mondial*, în *Radovi Simpozijumia*, Panciova, 1971.

2. **Al. Jebeleanu**, *Cuvânt înainte*, la volumul *Amurguri de vară* de Petru Petrica, ed. Facla, 1976, pag. 6.

3. **Camil Petrescu**, *Trei primăveri*, ediție alcătuită de Simion Dima, cuprinzând perioada bănățeană a lui Camil Petrescu, Ed. Facla, Timișoara, 1975, pag. 39.

scrie, să-și constituie biblioteci personale, să se aboneze la ziare și reviste și să-și publice creațiile în paginile acestora”⁴.

Puternica emulație a creației populare nu a fost doar pe meleagurile noastre. Dar acest imbold reative nu a găsit ca în Banat tradiții culturale cu trainice rădăcini iar activitatea țăranilor creatori s-a impus ca o mișcare literară țărănească atât de extinsă și intensă, o mișcare atât de temeinic organizată încât ea a avut profunde rezonanțe în colectivitatea satelor noastre.

În istoria presei bănățene amintim și unele apariții publicistice chiar în afara granițelor. Așa amintim Ziarul lui Iorgovici din Viena (1794) sau gazeta litografiată a lui Murgu(1848).

Cea mai bogată activitate de creație în rândul țăranilor s-a desfășurat în perioada interbelică, mai ales după Marea Unire din 1918. În această perioadă au apărut ziare și reviste țărănești unele dintre ele având o viață lungă și apariții regulate.

În frământările cărturarilor de la sate, de proveniență plugărească, se remarcă, în primul an după Unire, o tendință de organizare politică a acestei păături sociale. În acest sens, a pornit și acțiunea de înființare a primului organ de presă, „**Țăranul**” din Oravița, ca să susțină și să apere interesele și drepturile țăranilor. Ilie Crăciunel a fost cel dintâi care a redactat o gazetă proprie țăranilor din Banat. A fost o încercare curajoasă, dar de scurtă durată.

Publicația săptămânală „**Țăranul**” subintitulată „Organ democrat al țăranilor bănățeni” a apărut la 19 octombrie 1919 la Oravița, la numai trei luni după intrarea trupelor românești în Oravița. A fost fondată de el în colaborare și cu ajutorul material al plugarului publicist Nicolae Vucu – Secășanu. Au apărut numai 5 (cinci) numere, în lunile octombrie - decembrie 1919. Printre principalii colaboratori erau: Teodor Moga din Secaș și Ioan Banu din Iertof, amândoi preoți.

În articolul program din primul număr, intitulat „Să brăzdăm viitorul dorit”, Ilie Crăciunel scria: *„Dați-ne voie, popor român, și nouă câtorva țărani muncitori, ca unora care, frământați de dorul de a trudi pentru bine, adevăr și libertate, să prindem nu numai de sapă, plug și coasă ci cătuși de puțin și de roata motorului vieții neamului”.*

Începuturile presei țărănești au fost grele. Lipsa de fonduri pentru acoperirea cheltuielilor de tipar și mai ales dificultățile de răspândire l-au determinat pe Ilie Crăciunel să publice în nr. 4 un stăruitor apel către plugari ca să sprijine foaia: *„trebuie să trăiască această primă foaie țărănească*

⁴ Nicolae Irimia, *Țărani, scriitori și scriitori țărani*, Ed. TIM , Reșița, 2011, pag. 6.

redactată de noi, țărani și plugari, pentru că viitorul nu mai iartă ca noi, țărănimea, să fim neorganizați”.

Tematica ziarului cuprindea aspecte din frământările social – politice și culturale ale țăranilor. Această publicație a însemnat nu numai începutul unei mișcări de clasă socială a țăranimii bănățene, dar ea a fost un factor de manifestare și de afirmare a condeierilor plugari, care și-au revendicat locul lor în, publicistică și literatură.

Articolele tipărite de Ilie Crăciunel au fost scrise cu o anumită duritate și într-un ton revendicativ. El se transpune într-un fel de purtător de cuvânt al maselor țărănești din Caraș și insistă cu vehemență la îmbunătățirea grabnică a situației economice a celor de la sate.

Sesizate și luate prin surprindere de apariția unui ziar tipărit de țărani pentru țărani, la câțiva ani după marea răscoală țărănească din 1907, autoritățile au considerat că ziarul propagă agitație în rândul țăranilor și, ca atare, printr-un ordin al primului prefect român dr. Gheorghe Dobrin, din Lugoj, este interzisă apariția ziarului la sfârșitul lunii decembrie 1919.

Gazeta „**Țăranul**” a fost suprimată și Ilie Crăciunel a fost judecat de tribunalul militar sub învinuirea de agitație. La proces a dus colecția ziarelor ca să-și dovedească nevinovăția⁵, el fiind în cele din urmă achitat.

Ilie Crăciunel s-a născut în 18 iulie 1883 în comuna Răcășdia, din județul Caraș Severin. Părinții, muncitori agricoli, l-au dat la școala primară din sat. A făcut 6 (șase) clase primare cu renumitul dascăl și scriitor Emilian Novacoviciu, cu care va lega o strânsă prietenie până la moartea bătrânului dascăl. Acesta îi insuflă dragostea pentru învățătură și îi pune la dispoziție cărți din biblioteca sa.

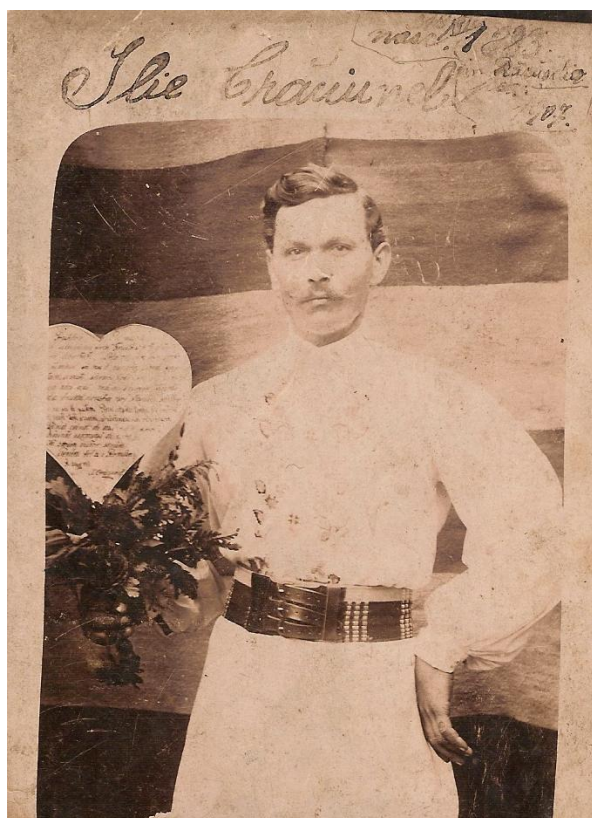
Gustul cititului s-a dezvoltat încă de tânăr în sufletul său. El își alimenta setea de cunoaștere din coloanele vechilor ziare și reviste la care se abonase și la care a început apoi să colaboreze, publicând versuri și articole. Lectura de predilecție a găsit-o în almanahuri sau calendare anuale, atât de populare și căutate.

Compunea poezii și povești în gând, de-a lungul orelor petrecute la muncile de pe câmp. Apoi, seara, venind acasă le transcria. Tatăl său, direct interesat în producția agricolă a puținului pământ pe care-l avea, nu se împăca cu ideea de a-l vedea pe fiul său Ilie să-și piardă vremea cu scrisul. El nu concepea ca un țăran să aibă preocupări intelectuale. „Asta-i treaba popii”! – îl apostrofa pe fiul său. Într-o zi, ivindu-se o discuție aprinsă pe

⁵ Se pare că această colecție care trebuia să-l apere la proces, a fost singura completă motiv pentru care astăzi găsim numere din Țăranul destul de rar și răzlețe.

tema aceasta, tatăl său a aruncat în foc toate colecțiile de ziare și reviste, precum și manuscrisele versurilor și poveștilor scrise de neascultătorul fiu.

În 1935 părăsește Răcășdia și se mută la fratele său în Oravița. Din cauza unor neînțelegeri cu acesta, în 1938 se mută la Vrani, unde moare la 28 octombrie 1940. Poeziile sale în dialect bănățean și le-a publicat în perioada interbelică. Își publică creațiile sale literare în „**Poporul Român**”, din Budapesta, „**Progresul**” și „**Foaia Oraviței**” din Oravița, „**Cuvântul satelor**” din Șoșdea, „**Foaia Poporului**” din Sibiu, „**Gazeta Transilvaniei**” din Brașov, „**Drapelul**” din Lugoj și altele. Ilie Crăciunel semna versuri cu pseudonimul *Târnăcop* și *Săpănescu*. Cu toată mulțimea de lucrări literare, împrăștiată în mai toate publicațiile vremii din Banat și Ardeal, Ilie Crăciunel nu a reușit să-și înmănuncheze măcar un volum din scrierile sale⁶.

⁶ Ion Albu, *Ziarul Țăranul*, în Revista *Almăjul*, sept. 2011, pag. 9.

FOIȚA ZIARULUI „LUPTA”

Cătră frații alegători.

Păstrați-vă frați credința,
Să nu ne mînjiți ființa.
Ne-ați făcut fală 'n Bănat
Cu vrednicul deputat
Brediceanu fie-ertat
Când un pom, frumos, bogat,
De furtună e culcat,
Iar pom trebuie plantat.
La luptă să fiți bărbați,
Țării întregi să-i arătați
Că a! nostru mare dor
E: dreptate tuturor!
Nu va putea să ne 'nvingă
Ceice urască noastră limbă!
Sus deci, frați, și d'astădată
Alegeți un vrednic stată,
Care să stea neclintit,
De patimi nebiruit.
N'ascultați, de cari pe dos
Lucră pentru 'n os de ros.
Fraților, plugari Români,
Grijiți cui dați dreptu'n mâni...
Căci având mare nădejde,

Nici țaria n'o veți perde.
Bade George să trăești.
Neamul să ni-l oțelești!
Ear voi, frați, stați neclintiți;
La votare treji să fiți!
Cântând doine românești:
Trăiască Pop de Băsești,
De izbândă 'ncununat —
In Oravița 'n Bănat.

I. Crăciunel, plugar.

Intâlnire.

DE GUSTAV WIED.

(Din volumul — scriitorului danez — intitulat:
«Oamenii, cum sunt ei».)

(Fine.)

Și-au așezat-o într'un sicriu de cel
mai frumos sîdef, cu corale albe pe
invăliitoare! Și-n ziua înmormântă-
rei surorile ei și-au împodobit părul
cu mărgelice negre și plîngeau mereu;
fiind moartă prințesa, nu-i mai pur-
tau deloc invidie.

Și anii veneau și anii treceau; și
părul bătrânului Rege albise de
tot și-al Reginei asemenea, prințese-
le se măritară cu oameni de mare,
ceea-ce era mai potrivit pentru ele.
Dar sus pe pământ, din tinăruștu-

Ilie Crăciunel semnează poezii și în publicația Lupta

Să trăiască Doctor Vlad

Țoale verde 'a vîrf de brad
Să trăiască doctor Vlad
Că-i român adevărat
Vrednic de a fi deputat.
Unde doctor Vlad vorbește
Nedreptatea amitește.

Brav Român, fiiți de frică,
Nang temă de nimică,
Țărilor n'vrea dreptate
Decît să-i dea sănătate.
Nu e din neam reneșat,
Că e român adevărat.

Frați Români, hai să dăm mîne
De-aveți inimă români!
Măci și mari noi să ne punem
Dignitatilor să li spărem.
Vrem să alegem ablegat
Pe un domn adevărat!

Vlad el nost candidat
N' e domn adevărat,
D' Dumnezeu ni-l fost dat
La Dietă să ni fie.
Brav oșteni cu vrednicie,
Vlad ni be deputat!
Nu ni trebe reneșat!

Vlad el al nost candidat
N' s-a fost vrednic deputat
Deci ni trebe să ni
Ch' scum de deputate.
De-acest ilustru bărbat
Să-l alegem deputat!

Frați Români ascultați bine
Ce vă zic spre al vostru bine
Cînd vi sosi zi a mare
Toti să mergeți la votare
Sărbători în însoța mîre
Ce cu toți suntem în stu-

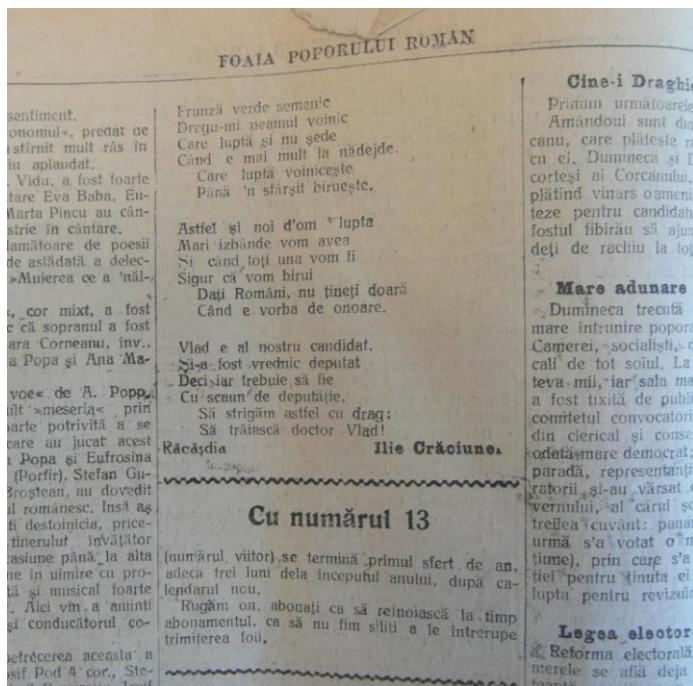
te în vreme, și
alegători cu între-
rugam să ni con-
se petrece în cer-
construi tabloul
succes în favoare

Și

Săptămîna trecut
celându-ne la red-
vațiilor și propriet-
torcîndu-se din an-
Deesenerea a p-
Nestorovici cu doam-
Mon Boharu, p-
fra-Nires, comitat
Mai departe don-
rișoara, Marionra,
Dognecea.

Fo

Din Maria Pădina
în 7 Martie n. la
un groznic foc la
întîmpiat nega: Găzda
raci, s'a băgat străl-
tece era la străjă, n-
cu ziua. El s'a scot-
la bancă spre a-st-
cunte de lucru cu e-
Dar nu tralt a fi
de 6 Martie n., mar-
s'a dus la un saten
cusa săteamului acela
căpîtat rachiu de be-
stela nichului Pădina
fi. Căci aratorcăria
cel îndulcit și cald e-
A dimineața, cînd M-
ni groșii că den bol-
aprovit, a dilat în m-
cîșcînd jos de pe poli-
lucărie în par, în v-
său părăsînd bol, cu
haur, haur, împrăștiu-
prij, ruculele hetic
jocăste.

...sau în Foaia Poporului Român care apare la Budapesta

Corul bisericesc din Răcășdia din care a făcut parte și scriitorul plugar, Ilie Crăciunel

Pe aceeași linie a afirmării publicisticii țărănești amintim „**Cuvântul satelor**” (1926) sub oblăduirea țăranului Ion Ciucurel din Șoșdea, continuator al publicației **Poporul Românesc** (1923-1924) apărut tot la Șoșdea. În primul nr. Al ziarului Poporul Românesc apare și un Apel pe care Ioan Ciucurel și pr. Petru Bohariu îl adresează *intelectualilor și plugarilor luminați de pe sate*. În programul „foii”, care cuprinde 14 puncte, se prevede printre altele: *luminarea și deșteptarea poporului de la sat; colecționarea folclorică; organizarea plugarilor; apropierea poporului către conducătorii lui firești: preot, învățător; unificarea sufletească a românilor de pretutindeni etc.* Foaia apare până în 1924 fiind înlocuită în 1926 cu ziarul Cuvântul satelor. La editarea conținutului noii foi apărute s-a mărit numărul de colaboratori – fondatori din care făceau parte printre alții: P. Blidariu (Chevereșu-Mare)⁷, Ioan Ciucurel (Șoșdea)⁸, N. Humă –Bogdan (Bocșa Română)⁹, N.Vucu Săcășanu (Secășeni)¹⁰, Preda Jianu (Comloșu Mare), Vichentie Vasii (Giroc). Apoi **Suflet Nou** (1934) plămădit la Comloșu Mare și condus de țăranul Ghiță Bălan, **Zorile Banatului** (1928-1929) apare la Comorâște și editat la Oravița de poetul țăran Paul Târbățiu¹¹, publicația **Grănicerul** apare la Mehadia condus de Ion

⁷ **Pavel Blidariu** este născut la Chevereșul Mare (lângă Lugoj) în 17 mai 1896. este fondator al gazetei « Cuvântul satelor » unde scrie articole bine chibzuite. Are o rubrică specială în Cuvântul satelor „Notițul meu” sub care semnează cu pseudonimul „ Pulbere”.

⁸ **Ioan Ciucurel** s-a născut în satul Șoșdea la 15 ianuarie 1897. Încă de la o vârstă fragedă colaborează la „Românul” lui Vasile Goldiș de la Arad, la „Foaia poporului român” a lui Dimitrie Birăuțiu de la Budapesta, la *Drapelul* lui Valeriu Braniște de la Lugoj. Pe lângă bogata activitate publicistică Ioan Ciucurel a scris un roman, „*Transformarea*” 242 pagini precum și un volum de povești „*Comoara de sub nuc*”. Semnează și sub pseudonimul „Ion Ulveș”.

⁹ **Nicolae Humă-Bogdan** este născut la Bocșa în anul 1886. Colaborează la reviste cu tentă țărănească unde abordează problema agrară din România, motiv pentru care este trimis în Elveția alături de alți 50 de țărani pentru a „radiografia” agricultura acestei țări (1928). Semnează cu pseudonimul NHB și cu Semiton. Tipărește, în 1970 „*Țăranul elvețian și agricultura din Elveția*”. În timpul primului război mondial intră în Corpul voluntarilor români înființat lângă Kiev.

¹⁰ **N.Vucu Secășanu** s-a născut în Secășeni nu departe de Oravița Ca un adevărat autodidact înființează corul bisericesc din Secășeni dorind mai apoi să unească corurile într-o puternică emulație culturală. Îndemna consătenii săi la contractarea de abonamente astfel că s-a reușit să se atingă la peste 60 de publicații care veneau în satul lui. A colaborat, mai întâi, la *Poporul Român* din Budapesta, la *Progresul* din Oravița, scriind articole și foite sub pseudonimul „Vilu”. A scris piesa de teatru „*Nuntă fără voie*” pe care Asociația de teatru românesc „Thalia” o premiază cu 1000 de lei. (Conf. Almanahul județului Caraș, pe anul 1932, pag. 217)

¹¹ **Paul Târbățiu** s-a născut în anul 1902 în satul Comorâște. Din anul 1923 colaborează la mai multe reviste ale vremii din acea perioadă. În 1928 scoate, la Comorâște, cea dintâi

Marghetei. Semnalăm obligatoriu publicația “Nădejdea” din Vârșeț, organ de presă al fraților din Banatul orfan. Redactorul era Nicolae Roman, un român care pentru credința sa a fost de multe ori în atenția autorităților iugoslave. Fără îndoială că numărul aparițiilor poate fi mult mai lung mai ales după ce aceste publicații au fost “aplaudate” și încurajate de intelectualii de marcă ai timpului. Aurel Cosma nota în articolul *Literatura țărănească din Banat* “*plugarii noștri bănățeni au o superioritate intelectuală și spirituală care îi ridică din comun*”, iar despre publicațiile țărănești afirmă:” *aceste ziare au introdus în viața noastră publică un nou curent, care i-au făcut pe diriguitorii politicii să se intereseze mai îndeaproape de nevoile păturii țărănești. Ele erau organe ale intereselor plugărești, erau tribune la care se dezbăteau marile probleme ce se puneau satelor noastre după Unire*”.

Intelectuali de seamă ai vremii sunt nevoiți să recunoască amploarea participării țăranilor condeieri la îmbogățirea conținutului de bază al unor reviste și publicații dedicate satului. În această situație se afla și Virgil Birou, președintele Asociației Scriitorilor din Banat sau Nicolae Ivan, director la revista *Fruncea* care publică din creația țăranilor condeieri. Acum debutează țăranul Ion Frumosu din Ciuchici, iar la rândul ei *Voința Banatului*, redactor responsabil Iosif Goian, rezervă o pagină întregă creației condeierilor țărani și folclorului.

Scriitorul Petru Vintilă privește această mișcare ca un fenomen »*unic în lume* » și arată în continuare » *pot spune despre ea, cu atât mai orgolios cu cât mișcarea literară a fost opera scriitorilor țărani, nu atât a scriitorilor citadini, că a reprezentat cea dintâi încercare masivă și coerentă de a scoate literatura bănățeană din condiția ei provincială și de a o integra în fenomenul literar național* ». tot pe această linie a recunoașterii meritelor condeierilor țărani Vasile Goldiș i se adresează lui Paul Târbățiu din Comorâște « *E muncă uriașă ce trebuie săvârșită până când plugarul român va fi în stare să pună integral în valoare toate minunatele sale aptitudini și virtuți, ce le are de la rasa latină și de la pământul pe care s-a integrat* ».

Ca un fir roșu se desprinde urmărirea unor anumite interese comune care militau pentru apărarea demnității țăranului, pentru dezvoltarea lui intelectuală, pentru o viață morală, pentru introducerea culturii și civilizației în viața satelor. În programul publicației *Zorile Banatului*, conducătorul ei,

revistă literar – țărănească din Banat, *Zorile Banatului*. În 1941 scoate, la Oravița, *Calendarul Țărănimii*. Publică următoarele volume: *Cântece și flori*, Oravița, 1927, „*Vântului*”, Craiova, 1928 și *Slavii pământului*, Oravița, 1938. Semnează sub pseudonimele „Nicu Gărână și T. Bănățeanu”

Paul Târbățiu, sublinia : » *scopul ei a fost crearea unor curente de idei sănătoase și strecurarea dragostei pentru litera scrisă* ». aproape de aceeași părere era și țăranul scriitor Ghiță Bălan din Comloșu Mare : » *activitatea noastră să contribuie la promovarea în lumea satelor a unui curent de gândire sănătoasă, la o judecată dreaptă și o orientare sigură a țăranimii în chestiuni sociale, economice și politice din acea vreme* ».

Ideile exprimate de acești condeieri își găseau expresia în creațiile lor – poezie, proză, teatru scurt ori articole de ziar.

Muncind cu sapa, plugul ori cu carul

Asta ți-e scris alătura cu boii,

Robit fiind durerii și nevoii

*Răbdând să-ți duci osânda și amarul*¹².

Paul Târbățiu descrie cu un crud realism viața de țăran conștient fiind că:

De mii de ani c-o ură-nverșunată

Se războiesc: sătulul și flămândul...

Petru Petrica¹³, din Cârnecea, aduce în proza lui, printre altele, vremea “dărilor” care împovărau atât de mult țăranii:

“în cele două zile de mai înainte, înarmați ca de război, cu puștile încărcate și cu două trăsuri în urma lor pentru adunat zăloagele, au făcut o mulțime de descinderi prin curțile și casele oamenilor, ridicându-le unora până și cenușa din vatră.

*La casa săteanului David Popa, găsind ușile încuiate, familia fiind fugită, au spart și au intrat înăuntru, și pentru câteva sute de lei rămășiță, i-au ridicat toate hainele precum și oala cu cârnați și costițe și încă un coș cu vreo câteva ouă”*¹⁴.

Din corespondența lui Petru Petrica din Cârnecea descoperim o altă latură a interesului acestor țărani pentru un domeniu aparte - istoria patriei. Într-un lung șir de scrisori Petru Petrica îl informează pe dr. Aurel Cosma

¹² Paul Târbățiu, *Sclavii pământului*, Oravița, 1938.

¹³ Petru Petrica s-a născut la Cârnecea în 4 oct. 1902 . Primele încercări în ale publicisticii le semnalăm în gazeta locală “Progresul” din Oravița (debutează în nr. 25 din 21 iunie 1924. Publică articole de ziar, schițe, nuvele și piese de teatru. În 1941 publică piesa de teatru “Păcate” mult jucată de amatori pe scenele din apropiere. Publică și sub pseudonimele de “Plugarul de la Cârnecea” sau ”Pătru Opincă” A colaborat la revistele: “Luceafărul”, “Revista Institutului Social Banat Crișana”, “Suflet Nou” din Comloșu Mare și “Zorile Banatului” din Oravița, , “Cuvântul satelor” din Lugoj, “Lumina Carașului” din Bocșa Montană ș.a. Au rămas în manuscris volumele: “Chipuri din Banat” (nuvele și schițe), “Teatru sătesc”(piese de teatru), “Povestiri bănățene” (schițe și nuvele), “Zbuciumări” (articole pe problematică social-cultural-național-țăărănească) precum și “Antologia scriitorilor, compozitorilor și oratorilor plugari din Banat”.

¹⁴ Petru Petrica, *Amurguri de vară*, Ed. Facla, 1976, Perceptorul, pag. 81.

despre unele date istorice¹⁵ auzite de pe la alți intelectuali de marcă care au trăit acele vremuri.

Condeierii țărani, acești împătimiți ai scrisului nu se deosebesc cu nimic de fenomenul picturii naive descoperit în Banatul frate de peste graniță. Aidoma scenelor maestre ale penelului acestor pictori naivi, scriitorii țărani aduc în prim plan realitatea satului, dorința țaranului de a se manifesta prin originalitate și spontaneitate. Când se așeza seara, după o muncă istovitoare, în fața foii de scris țaranul n-avea un plan prestabilit pentru a-și scrie sentimentele pe hârtia albă. Scria ce gândea, ce dorea să se întâmple, ce ar fi mai bine pentru el și semenii lui. Nu aveau pretenția unor scriitori adevărați scriau din plăcere, scriau frumos așa cum și lăutarii satelor noastre cântau « *cu gială* » doinele, cele mai înălțătoare cântece de pe pământ. Scoteau revistele pe banii lor, publicau în volume, foarte rar plătite, dar nimeni nu le putea opri dorința de afirmare și de exprimare.

Pentru cuvântul exprimat au fost, de multe ori, pedepsiți, încarcerați. Aș relata, ceva semnificativ în acest sens. În anul 1918 Valeriu Braniște, directorul ziarului « *Drapelul* » din Lugoj este întemnițat la Curtea Marțială din Seghedin pentru curajul său publicistic. Mihail Gropșianu și protopopul Nicolae Oprea din Vârșeț îl îndeamnă pe Romulus S. Molin¹⁶ să meargă la temniță pentru a-l îmbărbăta :

« *Du-te Romulus, tu poți să faci ceva pentru bietul om că ni se prăpădește și cu el nădejdea noastră* ». Braniște este vizitat care îi spunea în fața procurorului că *de două zile n-are pâine, porția ce o capătă e o*

¹⁵ **Valeriu Leu**, *Studii și documente bănățene 2*, Ed. Mirton, Timișoara, 2011, pag. 346 și urm.

¹⁶ **Romulus S. Molin** s-a născut la 13 oct. 1886 în satul Maidan. Înainte de primul război mondial este ziarist profesionist și publică pentru Partidul Național Român din Ungaria la ziarele: „*Lupta*”, „*Poporul român*”, „*Foaia Ilustrată*” și „*Cucu*”, iar apoi este corespondent pentru Budapesta al ziarului arădean „*Tribuna*”. În 1918 înființează alături de P. Râmneanțu și P. Bizerea ziarul „*Opinca*” care apare doar câteva numere și ca urmare a ocupării Banatului de sârbi este nevoit să părăsească Vârșețul „*curentat fiind de sârbi pentru românismul său*”. În perioada dintre cele două războaie înființează, editează și redactează mai multe reviste și gazete bănățene: „*Tribuna Banatului*” în Timișoara (1921-1922); „*Țărănimea*” Oravița, între 1925-1927; „*Tribuna Banatului*”, Timișoara, (1928-1929); Scie următoarele cărți: „*Veliki Sârbia*” apare în editura ziarului „*Românul*” din Arad, în 1918, „*Afurisenia lui Moise Nicoară*”, Oravița, 1926; „*Moșii Banatului*”, Craiova, 1927, „*Românii din Banat*” (monografie), Craiova, 1928; „*Camera de comerț și Industrie a Banatului*”, Craiova, 1928, „*Funcțiunea economică a ziarului – ziare și ziaristi*” sub pseudonimul dr. Ion Garavina, Sibiu, 1942, precum și *Almahul Banatului* pe anii 1929, 1930.

amestecătură de făină din glodul cucuruzului cu tărâțe mucezite ce miroase greu și că se îmbolnăvește »¹⁷.

Presa bănățeană a fost foarte bogată. Mulți din cei care și – au adus aportul la transmiterea informațiilor au fost acești țărani plugari dornici să aștearnă pe hârtie doleanțele și de multe ori durerile lor. Unii dintre ei au reușit să-și întipărească numele pe volume tipărite. Alții au rămas doar în amintirile noastre păstrându-le tot respectul pentru preocupările lor publicistice.

Istoria presei românești din Banatul de Munte ia naștere în secolul al XIX-lea, când apar primele periodice la Bocșa, Reșița, Oravița și Caransebeș. În toamna anului 1882, la Bocșa, apare „Privighetoarea, foaia poporală română pentru luminare și distracție“, mutată în luna aceluiași an la Reșița. Ulterior, în acutala reședință de județ au mai luat ființă „Revista“, „Opinca“, „Pedagogul român“, „Balaurul“ (în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea), „Valea Berzavei“ (1919-1920, 1932-1934), „Reșița noastră“ (1922), „Curierul bănățean“ (1924-1925), „Glasul muncitorului român“ (1933-1938), „Suflet românesc“ (1935-1938), „Reșița“ (1935-1940) și altele.

La nivelul Almăjului, pentru că trebuie să amintim și despre asta, prima publicație apare după evenimentele din dec. 1989. Iată ce spune scriitorul I.M. Almăjan legat de această primă apariție publicistică: «... dar, un ziar, după știința mea, nu s-a tipărit aici. (Țara Almăjului n.n) Astfel, primul număr al revistei Almăjul, cu preocupări în domeniul credinței, școlii, limbii și istoriei neamului mi se pare un eveniment. Redactat de dascăli de țară, de profesori de la liceul din Bozovici, acest număr cuprinde însemnări din istoria ținutului, date despre vestigiile istorice, neglijate de nefericire de arheologi, considerații asupra școlii și al bisericii în educarea sătenilor, în special al tinerilor”¹⁸.

Cu toate acestea, imediat după apariția primului număr al revistei Almăjul am descoperit că în Almăj au mai avut loc tentative de apariție a unei asemenea publicații. Prof. V. Nemiș, din Rudăria, preciza că în perioada interbelică, prin 1940, câțiva studenți ar fi publicat, dactilografiat, *Almăjul tânăr*, iar prof. Dr. Ing. Alimpie Ignea aduce în discuție publicația *Almăjul* editată de prof. Constantin Nedelcu din Oravița. Prin anul 2000 apare la Bozovici revista *Almăjana* a Centrului de Învățământ de pe lângă Liceul din Bozovici.

¹⁷ R.S.Molin în „Lupta, în Lugoj, anul, 1,nr.7 din 17 octombrie 1920.

¹⁸ Ion Marin Almăjan, *Primul ziar din istoria Țării Almăjului*, în Revista Almăjul, dec. 1995, pag. 2.

Fără îndoială că în conținutul ei publicistica vremii a adus în discuție locuri, fapte și oameni din acele timpuri. Literatura bănățeană și nu numai, le folosește acum ca surse de documentare și nu puține din aceste apariții publicistice sunt folosite ca surse notabile în elaborarea unor lucrări științifice: teze de licență sau teze de doctorat pentru mai tinerii noștri colaboratori. Deasemenea sunt luate în calcul și biografiile unora dintre aceste condeie țărănești rezultând chiar lucrări tipărite.

În lumina acestor fapte publiciștii presei rurale din Banat s-au asociat în Asociația publiciștilor presei rurale din Banat cu sediul al Timișoara care cuprinde pe toți cei interesați de publicistica sătească. Asociația cuprinde peste 50 de publiciști ale căror apariții se bucură de multă căutare în comunitățile în care apar. În spiritul unei adevărate colegialități aș menționa câteva din aceste publicații: *Suflet Nou* (Comloșu Mare), *Foaia Săcălazului* (Săcălaz), *Foaia Voislovei* (Voislova), *Vatră nouă* (Giarmata Vii), *Tibiscus* (Uzdin, Serbia), *Foaia săcoșană* (Secaș), *Vatra Satului* (Ferendia), *Arcadia* (Anina), *Cuvântul torăcean* (Torac, Serbia), *Almăjul* (Șopotu Vechi), *Arhanghelul* (Birda), *Familia* (Petrovasâla, Serbia), *Lumina giroceană* (Giroc) Anghel (Sânmihaiu Român), *Candela vieții* (Comloșul Mare) *Sărcia* (Sărcia, Serbia), *Vestea de Mehadia* (Mehadia), *Scripta manet* (Grădinari), *Jurnal de Răcășdia* (Răcășdia), *Opinia* (Săcălaz) etc. Mai mult decât atât începând din dec. 2015 la Șopotu Vechi apare o revistă *Români din Timoc* care se adresează românilor de pe Valea Timocului și a Moravei din Serbia.

Gura satului era publicația cea mai răspândită la sate și mult cerută de popor
Director Ion Bolovan